

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
AK. GOD. 2017./2018.

Katarina Pavelić

Teorija vrednovanja arhivskoga gradiva u praksi

završni rad

Mentor: dr. sc. Hrvoje Stančić, red. prof.

Komentor: dr. sc. Jozo Ivanović, viši arhivist

Zagreb, rujan 2018.

Sadržaj

1. Uvod.....	2
2. Teorije vrednovanja arhivskoga gradiva	4
2.1. Pasivna uloga arhivista	4
2.2. Aktivna uloga arhivista.....	6
2.3. Suradnja stvaratelja i arhiva	11
3. Vrednovanje arhivskoga gradiva u praksi	13
3.1. Kanadska praksa vrednovanja	14
3.2. Britanska praksa vrednovanja.....	19
Zaključak.....	24
Literatura	26

1. Uvod

Druga polovica XX. stoljeća, kao i XXI. stoljeće, obilježeni su porastom broja dokumentacije, što se može uočiti u profesionalnom smislu jednako kao i u čovjekovoj svakodnevnici. Kao što se može pretpostaviti da je nekoć praksa iziskivala relevantne primjerke “crno na bijelo”, danas dokumentacija stječe svoju legalnost kao i legitimnost i u tiskanom i u elektroničkom obliku. Upravo zbog širenja informacijske i informatičke pismenosti te prodiranjem digitalnih medija i oblika u skoro sve razine ljudskog života (od ranog djetinjstva, preko školovanja te na kraju i na radnome mjestu), neusporedivo se olakšao posao stvaranja dokumentacije. Iako se elektronička dokumentacija, koja se danas najviše stvara, pohranjuje na lako prenosivim uređajima za pohranu malih dimenzija, nemoguće je čuvati svaki podatak zabilježen na jednom takvom uređaju. To je problem s kojim se suočavaju stručnjaci kao i nestručnjaci, bilo da se radi o formalnom (profesionalnom, poslovnom) okruženju ili neformalnom (kod kuće, u slobodno vrijeme). S obzirom na to da nisu svi ljudi jednako kvalificirani za rad s takvom vrstom problema, njegovo rješavanje nerijetko se prepušta upravo profesionalcima, pogotovo ako se radi o dokumentaciji određene vrijednosti. U tom smislu danas se govori i o vrednovanju arhivskoga gradiva, makar se arhivistika bavi navedenim problemom od svojih začetaka. Tek razvojem suvremene arhivistike u XX. stoljeću, ona se kao znanost sve više počela baviti problemom hiperprodukcije dokumentacije, zbog čega se razvila ideja da je arhivist dovoljno kvalificiran pojedinac (profesionalac) koji posjeduje legitimitet znanstvene zajednice kao i zajednice u kojoj živi, te koji stoga može odlučivati o tome što bi se u arhivima trebalo čuvati, a što ne.

Važnost arhivistike prepoznata je i na državnoj razini što se može uočiti u *Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima*, prema kojem je arhivsko gradivo “od interesa za Republiku Hrvatsku i ima njezinu osobitu zaštitu.”¹ Arhivist prepoznaje važnost arhivskoga gradiva procesom vrednovanja, što se smatra jednom od njegovih (glavnih) zadaća. *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* definira vrednovanje kao “postupak kojim se utvrđuju rokovi čuvanja dokumentarnoga gradiva te odabire koje dokumentarno gradivo ima svojstvo arhivskoga gradiva”², a *Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva* proširuje definiciju vrednovanja i određuje ga kao “postupak kojim se procjenjuje vrijednost zapisa i utvrđuje rok do kojega će se čuvati određena vrsta gradiva ili jedinice gradiva, te se

¹ Hrvatski sabor. “Zakon o arhivskom gradivu i arhivima”. *Narodne novine* 61/2018 (2018), čl. 1

² Isto, čl. 3

određuje postupak sa svakom vrstom odnosno jedinicom gradiva po isteku roka čuvanja.”³ Upravo prošireno značenje vrednovanja arhivskoga gradiva upućuje na njegovu kompleksnost: arhivist bi trebao moći odrediti vrijednost zapisa kako bi ono postalo arhivskim gradivom, ali isto tako postavlja rokove čuvanja i posljedica nakon isteka tog roka čuvanja. Vrednovanje u tom smislu ima dvojako značenje: s jedne strane pridaje vrijednost zapisu, a s druge strane oduzima istu vrijednost arhivskome gradivu. Tako postavljeno područje vrednovanja za sobom povlači teorijske i praktične probleme. Praksa bi se uvijek trebala moći osloniti na teoriju, ali u kojoj mjeri? Popisi gradiva s rokovima čuvanja sastavljaju se kako bi se arhivsko gradivo moglo odabrati i izlučiti te se oni zakonski izrađuju prema određenim smjernicama. Na taj je način taj dio posla unificiran i lako izvediv. Što se tiče samog vrednovanja, ono se ne može unificirati – iako nijedna teorija vrednovanja arhivskoga gradiva nije jednaka nekoj drugoj, u praksi je svaki dokument (jedinica građe ili skupina građe/fond) pitanje za sebe, koje odgovor pronalazi u uvjerenosti arhivista da savjesno i stručno obavlja svoj posao. U tome se može vidjeti kako je posao arhivista naizgled lak, ali da se u praksi često nailazi na prepreke.

Kako bi se takva moguća nedoumica mogla riješiti na što bezbolniji način, osmišljeno je nekoliko teorija vrednovanja arhivskoga gradiva. Tako se može govoriti o engleskom modelu vrednovanja, njemačkom modelu, kanadskom modelu itd. Svaki od njih se na neki način nadovezuje na ideje dvojice poznatih, ako ne i najpoznatijih arhivista XX. stoljeća. Spomenuti dvojac čine Sir Hilary Jenkinson i Theodore R. Schellenberg, koji su povezani tek područjem kojim se bave, zato što su im ideje o arhivistici općenito kao i o zadaćama samog arhivista (uključujući vrednovanje arhivskog gradiva) oprečne. Pritom valja naglasiti da se u današnje vrijeme prihvatila subjektivnost posla vrednovanja arhivskoga gradiva, ali se ona teorijama i u praksi ipak pokušava umanjiti.

³ Ministarstvo kulture. “Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva”. *Narodne novine* 90/2002 (2002), čl. 2

2. Teorije vrednovanja arhivskoga gradiva

Srž teorije vrednovanja arhivskoga gradiva uvijek se vrti oko toga tko će vrednovati i što će se vrednovati (odnosno što će se sačuvati, a što će se izlučiti). To znači da se tim pitanjima obuhvaća čitava arhivska struka, odnosno sve zadaće svakog arhivista. Prema tome, poznato je da postoje tri uloge arhivista: pasivna uloga arhivista, aktivna uloga arhivista te suradnja stvaratelja i arhiva.⁴

2.1. Pasivna uloga arhivista

U vrijeme kada su arhivisti služili administrativnim tijelima za čuvanje, odnosno izlučivanje dokumentacije (što čini glavninu XIX. stoljeća), arhivist se mogao voditi “prirodnom logikom”: promjenom zakona ili istekom nekog roka, dokumentacija se mogla izlučiti. Prema tome, arhivist nije sam morao odrediti važnost (vrijednost) nekog gradiva, a to je poglavito zato što je dokumentacija koja mu je bila povjerena na čuvanje većinskim dijelom bila stvorena od strane države – vrijednost državne dokumentacije nije bila upitna jer je služila za prikaz i stvaranje društvene i političke povijesti. Dokumentacija koja je dospijevala do arhiva rijetko kada je nastala izvan okvira državnih službi zbog čega se potreba za vrednovanjem, odabiranjem i izlučivanjem arhivskoga gradiva svela na minimum.⁵

Na takvu tradiciju kustodijalnog pristupa nadovezao se britanski arhivist Sir Hilary Jenkinson, koji je svoju teoriju iznio u *Priručniku arhivske prakse*. U njemu Jenkinson piše o svojoj ideji vrednovanja arhivskoga gradiva: ono se temelji na zaobilaženju same prakse vrednovanja, odnosno odabiranja i/ili izlučivanja gradiva. Kao što je to bilo uobičajeno u kustodijalnom pristupu, arhivist je bio zadužen za čuvanje gradiva u arhivima. Na istim temeljima počiva i Jenkinsonova teorija: stvaratelj je onaj koji će odlučiti što treba sačuvati, a što treba uništiti. Nakon stvarateljeva vrednovanja, gradivo se dostavlja arhivistu na čuvanje, a on ne bi smio dalje činiti išta s tim gradivom.⁶ Uvelike pasivna uloga Jenkinsonova arhivista osnažuje zamisao da vrednovanje očito nije jedna od arhivistovih zadaća te da se on u takve stvari ne bi smio miješati. U tom smislu arhivist nema nikakvu odgovornost prema gradivu u okviru vrednovanja, a na određen način niti u smislu opisa ili sređivanja. Naime, Jenkinsonova

⁴ Kolanović, J. “Vrednovanje arhivskoga gradiva u teoriji i praksi”. *Arhivski vjesnik* 38 (1995), str. 11

⁵ Ivanović, J. “Koncepti provenijencije dokumenta u arhivskoj teoriji i njihov utjecaj na pojmove ‘vrednovanje’ i ‘organizacija arhiva’”. Disertacija. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (2017), str. 140

⁶ Kolanović, J. “Vrednovanje arhivskoga gradiva u teoriji i praksi”. *Arhivski vjesnik* 38 (1995), str. 11-12

ideja arhiva je daleko idealizirana, što se može opravdati ako se govori o teoriji (svaka teorija u neku ruku govori o idealnom stanju koje se pokušava ostvariti). On idealizira stvaratelja gradiva pretpostavljajući da neće donositi krive odluke u vrednovanju, no u praksi se pretpostavka nije pokazala uvjerljivom. Važan čimbenik u tome je i nastanak sve veće količine dokumentacije, pogotovo za vrijeme Prvog svjetskog rata. Jenkinson je proučavajući prirodu arhivske dokumentacije i rada arhiva došao do zaključka da (idealni) arhiv nastaje akumulacijom dokumentacije nastale “prirodnim putem” od strane stvaratelja, koji tom dokumentacijom dokumentiraju svoje uobičajene poslovne aktivnosti. Na taj način je sačuvana hvalevrijedna objektivnost i autentičnost dokumentacije (odnosno kasnije arhivskoga gradiva). S obzirom na to da se u arhivima čuva dokumentacija koja je međusobno povezana (jer je, primjerice, nastala od istog stvaratelja), Jenkinson je uvidio i važnost konteksta u stvaranju arhiva. Arhivistov posao tako je čuvanje dokumentacije, odnosno očuvanje objektivnosti i autentičnosti dokumentacije koja mu je povjerena, zato što se jedino na taj način može sačuvati vrijednost arhivskoga gradiva.⁷

Jenkinsonov arhivist nepristran je i pasivni čuvar kojeg zanima sudbina dokumentacije (gradiva) koju čuva, ali ju ne smije izmijeniti. Gradivo koje je stvaratelj stvorio dokumentira njegovu poslovnu aktivnost i svaka druga svrha je sekundarna, uključujući uporabu u budućnosti i za potrebe istraživača. U trenutku kada bi se arhivist ili neki istraživač uključio u proces odabiranja i izlučivanja gradiva, autentičnost bi bila narušena i idealizirani arhivist posrnuo bi u subjektivnost. Jenkinson je jednostavno smatrao kako se budući interesi istraživača ne mogu procijeniti, zbog čega je kritizirao pristupe koji zagovaraju aktivniju ulogu arhivista u vrednovanju. Prema ovakvom britanskom modelu vrednovanja, nemoguće je odrediti objektivne vrijednosne kriterije, zbog čega bi najbolje bilo prepustiti vrednovanje samim stvarateljima.⁸ Nakon što je sam stvaratelj odredio što će se trajno čuvati u arhivu, on dokumentaciju (odnosno gradivo) dostavlja arhivu u njemu prihvatljivom poretku. Prema Jenkinsonu, arhivist bi u svakom slučaju trebao očuvati prvobitni redoslijed dokumentacije – ako prvobitni red nije bio uspostavljen, arhivist je to mogao (morao) popraviti, ali samo na papiru. Načelo prvobitnog reda ide ruku pod ruku s načelom provenijencije, što dodatno pojačava moć stvaratelja u Jenkinsonovoj teoriji vrednovanja arhivskoga gradiva.⁹ Opis

⁷ Tschan, R. “A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal”. *The American Archivist* 65 (2002), str. 177-178

⁸ Ivanović, J. “Koncepti provenijencije dokumenta u arhivskoj teoriji i njihov utjecaj na pojmove ‘vrednovanje’ i ‘organizacija arhiva’”. Disertacija. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (2017), str. 144-145

⁹ Stapleton, R. “Jenkinson and Schellenberg: A Comparison”. *Archivaria* 17 (1983/84), str. 78-79

arhivskoga gradiva treba biti u skladu sa sređivanjem arhivskoga gradiva, a u sklopu obavijesnog pomagala koje se, tvrdi Jenkinson, stvara prvenstveno u svrhu olakšavanja arhivistovog posla čuvanja i nadgledanja gradiva, a tek naknadno u svrhu istraživanja. Ovakav pristup također opravdava njegovu ideju o očuvanju objektivnosti i autentičnosti, zato što se svaka naknadna radnja arhivista radi isključivo kako bi se njemu olakšao posao na način da to bilježi sa strane, a da pritom ne dira gradivo skoro u potpunosti.¹⁰

2.2. Aktivna uloga arhivista

U svojim kasnijim radovima, Jenkinson je uvidio nemogućnost održanja vlastite teorije u praksi zbog prevelike akumulacije dokumentacije, kao i zbog kasnijih zahtjeva korisnika i stvaratelja, ali je i dalje zagovarao što veću razinu nepristranosti u obavljanju arhivskih poslova. U suprotnom smjeru išao je Theodore Schellenberg, američki arhivist koji se smatra i ocem moderne teorije vrednovanja. Svoju teoriju iznio je u radu *Vrednovanje suvremenih javnih spisa*.¹¹ Teorije Schellenberga i Jenkinsona razlikuju se u skoro svakom segmentu. Iako se obojica slažu u tome da arhivi nastaju prirodnom akumulacijom gradiva nastalog u poslovne svrhe, neovisno o tome radi li se o privatnom ili javnom arhivu, od takve polazišne točke krenuli su u sasvim suprotnim smjerovima.¹² Schellenberg smatra da je zadaća arhiva čuvati arhivsko gradivo kako bi ono bilo korišteno u budućim istraživanjima. Odnosno, arhivist bi trebao moći prepoznati arhivsko gradivo koje ima vrijednost za korisnike i istraživače, što znači da svrha gradiva više nije isključivo evidentiranje poslova stvaratelja. Naravno, Schellenberg ne odbacuje postojanje potonje vrijednosti koju naglašava Jenkinson, ali joj pridodaje i drugu vrijednost. Na taj način on razlikuje primarnu od sekundarne vrijednosti. Primarna vrijednost upravo je Jenkinsonova vrijednost koju gradivo ima za stvarateljevo poslovanje. Sekundarna vrijednost određena je od strane arhivista u korist korisnika i istraživača. Sekundarna vrijednost dalje se dijeli na evidencijsku i informacijsku vrijednost. Kao što joj i samo ime govori, evidencijska vrijednost svjedoči o organizaciji i poslovanju stvaratelja. Takva dokumentacija također je važna istraživačima ako se oni bave samim stvarateljem. Informacijska vrijednost odnosi se na vrijednost informacija koje gradivo sadrži (primjerice teme, događaji, osobe i sl., koji imaju veze sa stvarateljem toga gradiva). Upravo je informacijska vrijednost najvažnija za Schellenbergovog arhivista, koji bi prilikom vrednovanja trebao povezati kontekst nastanka

¹⁰ Isto, str. 80

¹¹ Kolanović, J. "Vrednovanje arhivskoga gradiva u teoriji i praksi". *Arhivski vjesnik* 38 (1995), str. 9

¹² Stapleton, R. "Jenkinson and Schellenberg: A Comparison". *Archivaria* 17 (1983/84), str. 77

gradiva i informacije koje to gradivo sadrži.¹³ Gradivo koje posjeduje isključivo primarnu vrijednost nije ni vrijedno čuvanja u arhivu, zato što bi arhiv trebao čuvati samo gradivo koje ima vrijednost izvan okvira potreba stvaratelja. U tom trenutku Schellenberg uvodi arhivista kao pojedinca koji bi trebao moći odrediti sekundarnu vrijednost, koja očito ima puno veće značenje za arhive. S obzirom na to da Schellenberg inzistira na važnosti informacijske vrijednosti, očigledno je da istovremeno zagovara i metodu rada koja se lako može shvatiti kao metoda “list po list”, zato što svaki dokument sadrži potencijalno važne informacije. Prema tome, takav arhivist provodi vrednovanje detaljno, a sam proces je iznimno dugotrajan, pogotovo u okvirima problema nastanka sve veće količine dokumentacije. Uz to, svijetla točka Schellenbergove teorije jest mogućnost zaobilaženja čvrstih pravila vrednovanja koje navodi Jenkinson. Ako se svakom dokumentu treba pristupiti s posebnom pažnjom, onda su očito mogući odmaci od standarada određenih u nekom vremenu i prostoru – oni će se ovako i onako *s vremenom* promijeniti pa bi bilo najbolje da arhivist provodi vrednovanje na temelju svog mišljenja ili znanja.¹⁴ Međutim, pragmatičnost njegove teorije upravo dovodi u pitanje točnost same metode vrednovanja. Moglo bi se čak i reći da konkretne metode u tom smislu ni nema, zato što je arhivist “prepušten slučaju” u kojem se našao s nekom dokumentacijom, koju onda treba iščitati i razumjeti s obzirom na temu i sadržaj, kako bi tek onda subjektivno odlučio hoće li se to gradivo čuvati u arhivu ili ne. Iako je vrednovanje prebačeno u ruke arhivista, istovremeno mu nisu dane nikakve jasne smjernice (primjerice što bi trebao čuvati, na što bi trebao obratiti pozornost). Arhivist se može jedino nadati da ono što je izlučio budućim istraživačima neće biti potrebno. Neovisno o tome, u praksi je Schellenbergova teorija široko prihvaćena, zato što se mnogim arhivistima činila “prirodnom” i logičnom te se nerijetko poklapala s onime što su sami već i provodili.¹⁵

Ono što se nameće kao problem Schellenbergove teorije jest implikacija da bi arhivist trebao istovremeno biti i povjesničar, zato što bi tek poznavajući povijest mogao biti u mogućnosti da prosudi što bi bilo važno za buduća istraživanja. Budući da bi bilo smiješno od arhivista zaista očekivati izvanredno poznavanje povijesti i raznih drugih znanosti, Schellenberg (za razliku od Jenkinsona) očekuje od arhivista da prilikom vrednovanja surađuje

¹³ Ivanović, J. “Koncepti provenijencije dokumenta u arhivskoj teoriji i njihov utjecaj na pojmove ‘vrednovanje’ i ‘organizacija arhiva’”. Disertacija. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (2017), str. 150-151

¹⁴ Isto, str. 152

¹⁵ Isto, str. 153

s istraživačima i znanstvenicima iz drugih polja.¹⁶ Schellenbergov arhivist nije pasivni čuvar kao Jenkinsonov, niti služi kao savjetnik stvaratelju, nego aktivno sudjeluje u procesu vrednovanja zajedno sa stvarateljem i drugim znanstvenicima. Jednako kao i Jenkinson, i Schellenberg je uvidio važnost sređivanja gradiva prije njegova dospijeća u arhiv (odnosno u što ranijoj fazi stvaranja dokumentacije), ali je za razliku od Jenkinsona smatrao da arhivist treba surađivati sa stvarateljem.¹⁷ Jenkinson je zamislio idealni arhiv u koji dokumentacija (gradivo) dolazi već u potpunosti odabrano/izlučeno i sređeno. Schellenberg je, i u ovom slučaju, bio fleksibilan vjerojatno zato što je njegov arhivist surađivao sa stvarateljem. Odnosno, arhivist u tom slučaju ne mora slijepo slijediti načelo prvobitnog reda. Smatrao je da se prvobitni red poštuje zato što će najčešće dovesti do prikladnog ili željenog kraja, ali u slučaju da arhivist uoči da se to neće dogoditi, on se ne bi trebao ustručavati u stvaranju novog reda.¹⁸ Kao i Jenkinson, smatrao je da opis mora biti u skladu sa sređivanjem arhivskoga gradiva i zalagao se za stvaranje obavijesnih pomagala, ali u drugačije svrhe od Jenkinsona. U tome se opet može uočiti Schellenbergovo zagovaranje sekundarne vrijednosti dokumentacije, zato što bi obavijesna pomagala trebala služiti prvenstveno istraživačima, a tek onda samim arhivistima.¹⁹

Zanimljivost Schellenbergove teorije vrednovanja leži u njenoj dvojakosti. S jedne je strane njegova teorija lako razumljiva i vodi se prirodnom logikom, a s druge strane je opširna i zahtijeva puno “reda, rada i (samo)discipline”. Očigledno je da je Schellenbergov arhivist aktivni sudionik u procesu vrednovanja, a to za sobom povlači dobre i loše posljedice. Pozitivno je što se u praksi lako može primijeniti njegova teorija kada je riječ o velikoj količini dokumentacije, a negativno je to što su očekivanja od arhivista velika. Budući da on inzistira na analizi i evidencijske i informacijske vrijednosti dokumentacije kako bi se ona u potpunosti mogla vrednovati, arhivist ispred sebe ima puno posla. Ne samo da bi arhivist trebao biti upoznat s radom i djelovanjem stvaratelja kako bi u taj kontekst mogao smjestiti određenu dokumentaciju (to se podrazumijeva pod analizom evidencijske vrijednosti), nego bi arhivist trebao biti i povjesničar koji bi trebao znati kako i gdje smjestiti sadržaj dane dokumentacije u kontekst jedne teme, jednog znanstvenog polja, odnosno stvaralaštva jednog čitavog naroda (to bi bila analiza informacijske vrijednosti).²⁰ Nije li ipak previše očekivati toliku spremu jednog

¹⁶ Tschan, R. “A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal”. *The American Archivist* 65 (2002), str. 183

¹⁷ Isto, str. 186

¹⁸ Stapleton, R. “Jenkinson and Schellenberg: A Comparison”. *Archivaria* 17 (1983/84), str. 79-80

¹⁹ Isto, str. 80

²⁰ Isto, str. 82

arhivista u obavljanju posla vrednovanja, neovisno o tome što mu pritom mogu pomoći stvaratelj i drugi znanstvenici? Fleksibilnost bilo koje teorije sklizak je teren, što se može uočiti i u Schellenbergovoj teoriji. Nije ponudio konkretne smjernice za provođenje svoje teorije u praksu, a možda je upravo opsežnost problema vrednovanja u arhivistici razlog širine njegove teorije. Ni na jedno pitanje ne može se dati točan odgovor, a nemogućnost prihvaćanja takvog stanja u struci od državne važnosti (kako stoji u *Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima*) dovodi do stvaranja nepreglednih teorija, priručnika i pravilnika, od kojih svaki može naći pokojeg poklonika, ali nikada većinu.

Ono što također treba pridodati vrednovanju koje se bazira na aktivnoj ulozi arhivista jest njemačka tradicija arhivske praksa koja još od XIX. stoljeća smatra vrednovanje jednom od zadaća povjerenih prvenstveno arhivistu. Njemački arhivisti su se prilikom vrednovanja uvelike okretali funkcionalnom određivanju vrijednosti, pri čemu dokumentacija nastala u državnim tijelima ima veću vrijednost od dokumentacije nastale u lokalnim tijelima (samo)uprave. Takav pristup naposljetku vodi ideološkom provođenju vrednovanja koje se ostvarilo u istočnim zemljama Europe u XX. stoljeću, gdje je veću vrijednost imalo ono gradivo koje svjedoči o ostvarenjima socijalističkog društva i radničke klase.²¹

Možda ne izravno, ali u sličnom kontekstu kao što su socijalisti bilježili društveno-važne događaje vezane uz radničku klasu, javlja se Hans Booms koji svoju teoriju vrednovanja također veže uz društvene događaje od veće važnosti. Razlog njegova okretanja važnim društvenim događajima leži u činjenici da se arhivistova moć vrednovanja uvijek svodi na vlastitu procjenu, na subjektivnost koja je uvjetovana društvenim stavovima i vrijednostima kojima je arhivist okružen. Booms tako upozorava da je svaka teorija vrednovanja arhivskoga gradiva društveno uvjetovana. Na arhivistu je pak da svoj posao obavlja savjesno tako da ga može opravdati i objasniti, te bi pritom morao biti svjestan nemogućnosti objektivnog pristupa svome poslu.²² Booms iznosi ideju da je za provođenje vrednovanja arhivistu potrebna ideja o tome što je vrijedno, a što nije, odnosno da mu je potrebno prethodno znanje o donošenju vrijednosnog suda. Prilikom analize njemačke arhivističke prakse do 1970-ih, Booms je zaključio da su se vrijednosni sudovi tijekom razdoblja mijenjali, zbog čega je bilo nemoguće odrediti jedan, univerzalan element na kojem će se temeljiti određivanje vrijednosti gradiva.

²¹ Babić, S. "Makrovrednovanje: kanadska metoda funkcionalnog vrednovanja". *Arhivski vjesnik* 47, br. 1 (2004), str. 2-3

²² Cook, T. "'Mi smo ono što čuvamo; čuvamo ono što jesmo'": prošlost, sadašnjost i budućnost arhivističkog vrednovanja". *Arhivski vjesnik* 56 (2013), str. 14-15

Veći problem nastaje kada se arhivistu u rukama nađe gradivo nastalo u prošlim stoljećima, zato što on nema jednake društvene vrijednosti usađene u svoj vrijednosni sustav kao i osoba koja je živjela u vrijeme kada je gradivo nastalo.²³ Na temelju takvog promišljanja Booms zaključuje da vrednovanje ovisi o vremenu i mjestu na kojem arhivist živi i radi. Kako bi ipak pomogao arhivistu prilikom vrednovanja, Booms ga upućuje na razumijevanje vrijednosnog sustava stvaratelja nekog gradiva. To bi značilo da bi se arhivist trebao staviti u vrijeme i prostor stvaratelja te da bi trebao prihvatiti društvene vrijednosti toga vremena kako bi mogao odrediti vrijednost gradivu. Booms je pokušao provesti svoju ideju “dokumentacijske strategije” u djelo 1972. godine. Smatrao je da će arhivist najbolje shvatiti društvene vrijednosti nekog (prošlog) vremena čitajući stare novine, časopise i slične članke, koji iznose poglavito političke ideje i prema tome vrijednosti vezane uz politiku nekog društva. To što se između stvaratelja i arhivista koji vrednuje stvarateljevo gradivo nalazi vremenska razlika, pomaže arhivistu prilikom vrednovanja. Na temelju svoje sadašnjosti i poznavanja prošlosti, arhivist zna koji su događaji bili važni kroz povijest te koje gradivo treba čuvati, a koje izlučiti. Na taj način, tvrdi Booms, arhivist može biti siguran da je vrednovanje proveo u skladu s idejom čuvanja društvene povijesti i važnih društvenih događaja, koji će onda biti dostupni budućim istraživačima.²⁴ Unatoč naporima i nadanju, Boomsova dokumentacijska strategija nije provedena u praksu, barem ne pod tim nazivom: Njemačka Demokratska Republika (Istočna Njemačka) koristila je Boomsovu strategiju, ali pod drugim nazivom. Usprkos uvođenju dokumentacijske strategije, ona se i dalje nije provodila u praksi jer je bila komplicirana i/ili nedovoljno objašnjena.²⁵ Potaknut neuspjehom teorije iz 1970-ih, Booms je predložio izmjenu svoje dokumentacije strategije 1991. godine. Predložio je da se arhivisti prilikom vrednovanja koriste kronikom u kojoj su naznačeni važni događaji i godine na koje moraju obratiti pažnju, sve kako bi se arhivisti odvojili od subjektivnih društvenih vrijednosti. Uz to, arhivist bi trebao analizirati stvaratelja s obzirom na vrijeme nastanka gradiva te s obzirom na njegov povijesni značaj (odnosno, Booms navodi kako je vrednovanje vezano uz provenijenciju). Na kraju bi se arhivist trebao voditi planom i rasporedom vrednovanja.²⁶

Međutim, čak i revidiranjem vlastite teorije, Boomsova dokumentacijska strategija nije bila primijenjena u praksi. Razlog tome je opsežnost teorije, odnosno nemogućnost provođenja

²³ Booms, H. “Überlieferungsbildung: Keeping Archives as a Social and Political Activity”. *Archivaria* 33 (1991/92), str. 27

²⁴ Isto, str. 28

²⁵ Isto, str. 29

²⁶ Isto, str. 31-32

predmetne analize u praksi vrednovanja arhivskoga gradiva.²⁷ Takva praksa značila bi povratak ideji da arhivist treba ujedno biti i povjesničar, a od koje se arhivistika uporno pokušavala maknuti. Iako je njegova ideja dokumentiranja društva bila poticaj kasnijim teorijama vrednovanja, može se reći da je konkretno njegova vizija pala u vodu (ali ne i u zaborav!). Dokumentacijska strategija, kako ju naziva H. Samuels, je koncept vrednovanja koji omogućuje sustavno dokumentiranje određenog područja ili aktivnosti. Prvo se odabire tema koja će se dokumentirati, zatim se odabiru suradnici za razvoj strategije, analizira se postojeća dokumentacija i traže se nedostaci u njoj te se na kraju odabire dokumentacija koja se želi preuzeti. Zanimljivo je da je dokumentacijska strategija “karika koja nedostaje vrednovanju”, analiza koja upotpunjuje sam postupak vrednovanja, a ne zamjenjuje ga u potpunosti. U korist ide i suradnja stručnjaka s različitih područja kako bi analiza bila što potpunija, a sama analiza bavi se dokumentacijom u cjelini, a ne pojedinačnim dokumentima. No, kao i Boomsova strategija, ona Samuelsove također je bila sklona kritikama. Prvenstveno se kritizirala složenost same dokumentacijske strategije, a zatim i ideja da se mora odabrati tema koja će se analizirati. Naime, ideja da se odabere neka tema znači da se teorija veže uz načelo pertinencije, što je u arhivističkoj zajednici postala zastarjela metoda.²⁸

2.3. Suradnja stvaratelja i arhiva

Više od dokumentacijske strategije u arhivima je postala popularna teorija funkcionalnog vrednovanja, odnosno makrovrednovanja u Kanadi.²⁹ Funkcionalno vrednovanje definira se kao procjena vrijednosti gradiva s obzirom na njegovu mogućnost da svjedoči o nekoj široj društvenoj funkciji koju obavlja stvaratelj gradiva. Pomoću takve metode arhivisti više nisu Jenkinsonovi čuvari arhivskoga gradiva, nego je arhiv postao mjestom svjedočanstva o svim društvenim funkcijama nekog vremena.³⁰ Metoda funkcionalnog vrednovanja naišla je na mnoge pozitivne kritike te je implementirana u mnoge arhive diljem svijeta, uključujući one u Kanadi koji su od posebnog interesa za ovaj rad.

Kanadsko funkcionalno vrednovanje naziva se makrovrednovanjem, a sam naziv upućuje na ideju takvog pristupa vrednovanju. Makrovrednovanje se bazira na vrednovanju

²⁷ Ivanović, J. “Koncepti provenijencije dokumenta u arhivskoj teoriji i njihov utjecaj na pojmove ‘vrednovanje’ i ‘organizacija arhiva’” (2017), str. 158

²⁸ Isto, str. 160-161

²⁹ Cook, T. “‘Mi smo ono što čuvamo; čuvamo ono što jesmo’”: prošlost, sadašnjost i budućnost arhivističkog vrednovanja”. *Arhivski vjesnik* 56 (2013), str. 17

³⁰ Babić, S. “Makrovrednovanje: kanadska metoda funkcionalnog vrednovanja”. *Arhivski vjesnik* 47, br. 1 (2004), str. 4

čitave dokumentacije (gradiva), a ne pojedinačnog dokumenta (mikrovrednovanje; list po list). Ono se očito zasniva na funkcionalnoj analizi, što bi značilo da vrednovanje ove vrste obuhvaća iscrpan istraživački rad i analizu funkcija stvaratelja, organizacijske strukture, sustava za upravljanje zapisima itd. te njihovu promjenu kroz vrijeme i prostor.³¹ S obzirom na prijašnju praksu vrednovanja arhivskoga gradiva, arhivistima je općenito postalo jasno da oni dokumentiraju povijest društva i na neki način stvaraju povijest nekog društva upravo svojom intervencijom u određivanju vrijednosti gradiva. Ono što je dodatno potaknulo arhivsku zajednicu na promjenu metode vrednovanja jest i nastajanje sve veće količine dokumentacije te razvoj tehnologije koja se primjenjuje prilikom stvaranja dokumentacije. U skladu s time nastala je i teorija makrovrednovanja u Nacionalnom arhivu Kanade 1980-ih. Makrovrednovanje je htjelo odgovoriti na Boomsovo pitanje kako dokumentirati društvo pomoću državne dokumentacije.³² Za razliku od Boomsa koji je smatrao da se društvena vrijednost može pronaći kao fizički trag, kao nešto lako određivo, kanadski arhivist smatra da valjanom analizom državne dokumentacije može izvući dokaze o društvu. Arhivist to čini traženjem funkcije stvaratelja i traženjem veza između stvaratelja i društva (primjerice, na koji način društvo prihvaća ili odbija neke državne programe; na koji način ti državni programi utječu na društvo te kako društvo utječe na njih). Makrovrednovanje tako traži veze između stvaratelja, društveno-povijesnih procesa i samih građana, kako bi moglo odrediti vrijednost dokumentacije. Za razliku od dokumentacijske strategije, makrovrednovanje se zasniva na provenijenciji, a ne na pertinenciji.³³ U vezi s tim nastao je i izraz “bezdokumentno vrednovanje” koji se odnosi na traženje vrijednosti u okolnosti i funkcionalnosti nastanka gradiva, za razliku od traženja vrijednosti u samom sadržaju gradiva.³⁴

Arhivist prilikom makrovrednovanja analizira stvaratelja tako da odredi (1) njegove poslovne funkcije, (2) na kojem je mjestu (unutar ureda) nastalo najobuhvatnije gradivo i (3) identitet i obujam dokumenata koji dokazuju funkcije stvaratelja. Prilikom analize navedenih točaka, arhivisti se koriste informacijama zaprimljenima od stvaratelja pa pomoću njih stvaraju veze između pojedinih aktivnosti i funkcija. Pod mjestom nastanka unutar ureda shvaća se rangiranje administrativnih mjesta unutar ureda u kojem je nastala dokumentacija, a rangiranje ovisi o važnosti funkcija koje neko mjesto obavlja. Na temelju takve analize arhivist pokušava

³¹ Cook, T. “Macroappraisal in Theory and Practice: Origins, Characteristics, and Implementation in Canada, 1950–2000”. *Archival Science* 5 (2005), str. 103

³² Isto, str. 126

³³ Isto, str. 127-128

³⁴ Babić, S. “Makrovrednovanje: kanadska metoda funkcionalnog vrednovanja”. *Arhivski vjesnik* 47, br. 1 (2004), str. 5

shvatiti na kojem mjestu unutar ureda stvaratelja nastaje najobuhvatnija dokumentacija. Navedeno čini prvi stupanj provedbe. Na drugom stupnju provjeravaju se hipoteze prvoga stupnja, nastale na temelju analize poslovnih procesa. Odnosno, drugi stupanj uvjetno rečeno čini mikrovrednovanje, zato što se pojedinačna dokumentacija stavlja u okvir prvog stupnja (makrorazine) kako bi se provjerila točnost rezultata funkcionalne analize.³⁵ S obzirom na pomoć koju arhivist dobiva od stvaratelja, očigledno je da se radi o uskoj suradnji stvaratelja i arhiva. Takav model vrednovanja u teoriji je dosta dobro prihvaćen, a u praksi je primijenjen u Kanadi kao makrovrednovanje, makar je funkcionalno vrednovanje primijenjeno i u, primjerice, Australiji i Nizozemskoj. U navedenim zemljama postoje (sitne) razlike u metodama vrednovanja, ali se sve u principu temelje na funkcionalnoj analizi. Što se makrovrednovanja tiče, može se reći da se radi o jednom ambicioznom projektu koji se pokušao provesti u praksi, ali koji kao i svaka druga teorija nailazi na neistomišljenike. Kritike upućene makrovrednovanju često se iznova vraćaju na početke vrednovanja i ističu schellenbergovski pristup zbog provođenja načela provenijencije.

3. Vrednovanje arhivskoga gradiva u praksi

Iako su se od Jenkinsona razvile mnoge teorije vrednovanja arhivskoga gradiva koje nisu ni spomenute u ovom radu, očigledno je da neovisno o metodi, o ideji, o teoriji, praksa uvijek izranja nove modele vrednovanja. To ne znači da se praksa nikada ne oslanja na teoriju i da ona postoji samo na papiru, dok arhivisti provode svoju volju u arhivima. Radi se jednostavno o poslu koji očito zahtijeva više od teorijskih smjernica kako bi arhivist mogao odrediti metodu i kriterije vrednovanja, kako bi po završenom poslu mogao sa smiješkom na licu reći zajednici u kojoj živi da je uspio odrediti vrijednost gradivu jednom za svagda. Takvom ishodu arhivska se zajednica može samo nadati, a do tada će se razvijati teorije koje će se u većoj ili manjoj mjeri približiti željenom idealu: razrješenju temeljnog problema vrednovanja. Možda već i na tom tragu krenuli su mnogi arhivisti i teoretičari, s ciljem analize postojećih modela vrednovanja kako bi utvrdili valjanost neke teorije ili kako bi utvrdili što arhivisti zapravo rade “u četiri zida” arhiva u kojem provode vrednovanje. U tome će poslužiti anketa Barbare Craig provedena u Kanadi te analiza Caroline Williams o praksi vrednovanja u nekoliko arhiva u Ujedinjenom Kraljevstvu.

³⁵ Isto, str. 7-8

3.1. Kanadska praksa vrednovanja

Odmah na početku valja naglasiti kako je Barbara Craig svojom anketom tek zagrebla površinu prakse vrednovanja arhivskoga gradiva (u kanadskim arhivima). Radi se o nedovoljno istraženom području, čega je Craig sama svjesna, a to ju je očito i potaklo da provede spomenutu anketu. Na početku svojeg članka, Craig naglašava važnost provođenja ankete među kanadskim arhivistima. Sama je postala svjesna činjenice da se arhivska zajednica mijenja, pogotovo kada se uzme u obzir raspon od stotinjak godina aktivnog razvijanja raznih arhivističkih teorija. Uspjela je primijetiti da se velika važnost pridaje upravo vrednovanju, o čemu se aktivno pišu članci još od 1920-ih. Točnije, u sve više članaka uviđa se važnost zadaće vrednovanja za čitavu zajednicu (narod) kojem arhivist pripada.³⁶ Društvena važnost postupka vrednovanja ocrtava se u tome što ljudi žele sačuvati dokumentaciju koja govori o nečijoj prošlosti i sadašnjosti kako, pretpostavlja se, ne bi postali zaboravljeni. Koliko god to dramatično zvučalo, u čovjekovoj je prirodi da učini nešto važno za društvenu zajednicu i da to negdje ostane zabilježeno. Tome mogu svjedočiti povjesničari, koji prilikom svojeg istraživanja često nailaze na dokumentaciju koja svjedoči o nečijim pravima i obavezama, odnosno najčešće se radi o dokumentaciji koja je vezana uz državna tijela i upravu. U skladu s time, može se uočiti uzorak čuvanja određene vrste gradiva s obzirom na njeno mjesto nastanka (provenijenciju). Naravno da si onda arhivist postavlja pitanja o tome obavlja li svoj posao kvalitetno i (uvjetno rečeno) točno. Na arhivistova leđa pala je zadaća čuvanja dijela prošlosti, neovisno o tome čini li to zbog “titule” čuvara prošlosti, zbog osiguravanja materijala budućim istraživačima ili zbog (subjektivnog) “osjećaja” da bi nešto trebao sačuvati. Upravo takva problematika zanima Barbaru Craig, koja je shvatila da je uz hiperprodukciju dokumentacije i tehnološki razvoj koji utječe na brzu i veliku produkciju dokumentacije, važan i faktor povezivanja korisnika (građana, “običnih ljudi”) s arhivima i arhivskim gradivom.³⁷ Očigledno je da su teorije vrednovanja od Schellenberga naovamo bile usmjerene i na korisnike arhiva, neke u većoj, a neke u manjoj mjeri. Dakako, Boomsova teorija je jedna od onih koja je dala maha ideji da je arhiv mjesto bilježenja društvene povijesti, javnog mijenja i njegovih vrijednosti. Može se reći da se takva ideja zadržala do danas ako se u obzir uzme spomenuta činjenica da sve više arhiva olakšava pristup gradivu svojim korisnicima – prvenstveno putem mrežnih stranica, ali i otvaranjem

³⁶ Craig, B. “Doing Archival Appraisal in Canada. Results from a Postal Survey of Practitioners’ Experiences, Practices, and Opinions”. *Archivaria* 64 (2007), str. 3

³⁷ Isto, str. 2-3

svojih vrata u fizičkom smislu (korisničke službe, čitaonice, izložbe arhivskoga gradiva u arhivima itd.). Ali, uvijek postoji *ali*.

Iako su mnogi arhivisti uvidjeli spomenuti problem i pokušavaju ga riješiti, Craig ističe kako arhivistička zajednica nije stigla daleko u rješavanju tog problema. Ako se uzme u obzir količina teorija vrednovanja, moglo bi se očekivati i da će se one provesti u praksi. *Ali*, to nije tako. Unatoč teorijama, nedostaje “empirijska dimenzija koja istražuje stvarno provođenje vrednovanja u više od jedne institucije.”³⁸ Neka teorija možda se i jest provela u nekom arhivu, ali izuzev jedne institucije rijetko se može uočiti implementacija u nekoj drugoj instituciji. Naravno, Schellenbergova teorija koliko-toliko je zaživjela u praksi, ali su se globalno veoma brzo mogle uočiti mane njegove teorije. Druga teorija koja je doživjela toliki međunarodni uspjeh i nije zabilježena. Razlog tome je vjerojatno nemogućnost provjere provođenja neke teorije u praksi, zato što se nešto u zakonskim okvirima može nazivati dokumentacijskom strategijom, ali to u praksi ne mora biti tako (primjer provođenja Boomsve teorije dokumentacijske strategije u Istočnoj Njemačkoj koja se bazirala na njegovoj teoriji, makar pod drugim imenom, ali u praksi se nije primjenjivala jer je bila opširna i kompleksna). Kako bi tome “stala na kraj” i kako bi barem potaknula raspravu na tu temu, Craig je predložila dvije metode: etnografsku metodu te anketu za koju se na kraju i odlučila. Anketu je provela u kanadskim arhivima, među 450 članova Udruženja kanadskih arhivista (engl. Association of Canadian Archivist, ACA), od 2003. do 2005. godine. Anketa se sastoji od 58 pitanja i vezana su isključivo uz vrednovanje: kako ga kanadski arhivisti provode te tko ga na kraju provodi, koje resurse prilikom vrednovanja koriste, na koje probleme su arhivisti naišli prilikom vrednovanja te koji su im alati, vještine i znanja pritom potrebni. Odaziv na anketu bio je visok te je sudjelovalo 313 ispitanika (što čini 70%).³⁹

Anketa je bila podijeljena u osam dijelova. Prva dva dijela odnose se na ispitanikovo iskustvo vrednovanja, treći dio odnosi se na ispitanikovo obrazovanje, četvrti dio ispituje metode vrednovanja koje ispitanik koristi, peti i šesti dio ispituju prepreke na koje je ispitanik naišao prilikom vrednovanja, sedmi dio odnosi se na ispitanikovo profesionalno bavljenje vrednovanjem, a osmi dio odnosi se na osnovne demografske podatke.⁴⁰

Ispitanici koji su odlučili sudjelovati u anketi bili su većinom žene u svojim 30-ima, 40-ima i 50-ima. Većina njih radi u državnim institucijama ili sveučilišnim arhivima. Većina

³⁸ Isto, str. 5

³⁹ Isto, str. 1-2

⁴⁰ Isto, str. 11

ispitanika ima više od pet godina iskustva u vrednovanju arhivskoga gradiva.⁴¹ Većina ispitanika bavi se tradicionalnim arhivskim poslovima, odnosno bave se vrednovanjem, sređivanjem i opisom gradiva, dio se bavi javnim djelatnostima i menadžerskim poslovima, a manji postotak radi na čuvanju gradiva i upravljanju zapisa.⁴² S obzirom na mišljenja ispitanika o važnosti svojih zadaća, Craig je zamolila ispitanike da svoje aktivnosti podijele u tri skupine: (1) one koje zahtijevaju najviše vremena, (2) one koje su najvažnije za instituciju u kojoj rade, te (3) one za koje ispitanici smatraju da su najvažnije. Sudeći po količini literature napisanoj na temu vrednovanja, pretpostavlja se da arhivisti tu zadaću smatraju navažnijom. Međutim, anketa je dokazala suprotno: iako se velika većina ispitanika bavi vrednovanjem, tek 15% njih pridaje vrednovanju veliku važnost. Prema mišljenjima ispitanika, vrednovanje (1) ne oduzima najviše vremena niti je (2) od velike važnosti za instituciju u kojoj rade. Može začuditi podatak da je upravljanje (menadžerski posao) u sva tri segmenta na najvišem mjestu.⁴³ Više od 80% ispitanika tvrdi da radi ili je radilo na vrednovanju arhivskoga gradiva, ali tek nešto više od 50% njih tvrdi da sami provode vrednovanje i donose odluke – ostatak ili samo sudjeluje bez odlučivanja ili samo donose odluke na kraju procesa vrednovanja. Unatoč takvim brojkama, više od 85% ispitanika smatra kako su tri najvažnija preduvjeta za provođenje vrednovanja poznavanje arhivske teorije, poznavanje teorije vrednovanja te znanje o stvarateljima. Ostali ispitanici smatraju da je za provođenje vrednovanja potrebno poznavanje određenog predmeta, a neki su naveli i koje su to posebne zadaće potrebne za vrednovanje (poznavanje politike institucije u kojoj se vrednovanje provodi, poznavanje korisnika i njihovih potreba itd.). Uz to, ispitanici su trebali poredati spomenuta znanja po važnosti: na prvom mjestu je znanje o stvarateljima.⁴⁴ U nastavku su ispitanici trebali izabrati između sedam opcija o tome kako bi arhivist trebao steći znanje za provođenje vrednovanja, odnosno mogli su nadopisati vlastite odgovore/mišljenje. Ispitanici su skoro jednoglasno odlučili da je najbolji način stjecanja znanja rad s iskusnim arhivistima i iscrpan stručni rad na području vrednovanja. Uz to ide i formalno obrazovanje, ali zajedno sa stručnim osposobljavanjem. Ispitanici smatraju poticajnim i stjecanje znanja putem seminara i radionica izvan institucije u kojoj rade kako bi proširili svoje znanje s kolegama iz drugih ustanova.⁴⁵

Na pitanje koje alate i metode koriste za vrednovanje, većina ispitanika odgovorila je pozitivno na čitanje stručnih časopisa kao što je *Archivaria* te priručnika. Oko 50% ispitanika

⁴¹ Isto, str. 12

⁴² Isto, str. 14

⁴³ Isto, str. 15

⁴⁴ Isto, str. 17

⁴⁵ Isto, str. 18

ne služi se internetom prilikom vrednovanja, a nešto manji postotak njih posjećuje mrežne stranice kao što su one arhiva u kojima rade. Osim toga, većina ispitanika tvrdi kako se prije ili tijekom vrednovanja savjetuje s drugim arhivistima i stručnjacima, ali je to često neformalno. Velik broj ispitanika savjetuje se sa stvarateljima, a zanimljiv je podatak da se mali broj ispitanika savjetuje s korisnicima.⁴⁶ Što se metodologije tiče, podjednak broj ispitanika iznio je da imaju, odnosno da nemaju institucijom određenu metodu vrednovanja. Većinom su se ispitanici složili oko toga da je vrednovanje posao koji mora biti u skladu s politikom koju provodi institucija u kojoj rade, što znači da skoro polovica ispitanika tvrdi kako koriste metodu vrednovanja karakterističnu za njihovo radno mjesto. Pitanje o metodi rada potvrdilo je kako velika većina ispitanika pažnju obraća na utvrđivanje evidencijske i informacijske vrijednosti gradiva, a te metode slijede istraživanje o stvarateljima i funkcionalna analiza. Uz to se veći broj ispitanika konzultira s prije provedenim vrednovanjima kada je riječ o metodi rada, ali zanimljiv je i podatak da više od polovice ispitanika zapravo ne koristi jednu i određenu metodu vrednovanja, zato što svakom gradivu pristupa individualno u skladu s vlastitim iskustvom i intuicijom. Također treba naglasiti kako su ispitanici često dopisivali vlastite odgovore u kojima se može vidjeti njihov odnos prema vrednovanju: smatraju da su metode (teorije) korisne i da mogu pomoći prilikom vrednovanja, ali da je sama praksa vrednovanja često drugačija; dok jedni koriste jednu metodu u teoriji, u praksi koriste drugu zato što im više odgovara kod vrednovanja određene vrste arhivskoga gradiva.⁴⁷

S obzirom na prethodna pitanja, Craig je ispitanicima ponudila opisno pitanje o preprekama na koje arhivisti nailaze prilikom vrednovanja i tražila je njihovo mišljenje o mogućnosti poboljšanja čitavog posla vrednovanja (u njihovoj instituciji). Većina ispitanika (97%) smatra da bi im pri vrednovanju trebalo osigurati više resursa, od prostora do osoblja. Uz to očito postoji problem komunikacije među institucijama koji bi arhivisti htjeli riješiti, kao što bi htjeli bolje upoznati razne metode vrednovanja i način njihove implementacije. U skladu s time, velik broj ispitanika složio se kako bi im pri vrednovanju uvelike pomogli zakoni i propisi, razumljivije politike i metode rada, kao i međunarodne smjernice za vrednovanje.⁴⁸ Uz navedenu lošiju komunikaciju među ustanovama, poteškoće zadaje i komunikacija unutar jedne institucije, pogotovo s osobama koje nisu izravno povezane s vrednovanjem. Malo više od polovice ispitanika piše izvješća o vrednovanju (koja sadrže ključne informacije koje podupiru odluku samog arhivista), uz koje postoje i neformalna komunikacija na radnom mjestu te

⁴⁶ Isto, str. 19-20

⁴⁷ Isto, str. 20-21

⁴⁸ Isto, str. 22-23

formalna komunikacija s drugim istraživačima. Oko 10% ispitanika navelo je i načine komunikacije (elektroničkom poštom, putem foruma itd.), a neki su čak naglasili kako nisu dužni komunicirati s drugima o svom poslu vrednovanja, zato što su oni jedini koji ga provode i koji donose odluke. Prilikom samog vrednovanja, arhivisti također koriste formalne obrasce koji im olakšavaju posao, kao što su popisi s rokovima čuvanja, ali su navedeni i drugi formalni “alati” kao što je dogovor sa stvarateljem, konzultiranje obavijesnih pomagala i bilješki. Neovisno o tome, zapravo veoma mali broj ispitanika bilježi rezultate vrednovanja arhivskoga gradiva u samim obavijesnim pomagalima. Zabrinjavajuće je to što sve više građana želi pristupiti gradivu u arhivu, a to čini upravo putem obavijesnih pomagala. Činjenica da se proces vrednovanja zasigurno zabilježilo u nekom formalnom izvješću ne daje nikakvu nadu, zato što je više ispitanika potvrdilo da korisnici nemaju pristup takvoj vrsti dokumentacije. Čak i oni ispitanici koji su rekli da korisnici imaju pristup takvoj dokumentaciji, također su naveli kako je potreban niz formalnih obrazaca i molbi za dobivanje pristupa takvim informacijama. Neki su ispitanici napisali kako bi osigurali informacije vezane uz vrednovanje u obavijesnim pomagalima, kada bi znali da su korisnicima potrebne. Takav način rada možda je ponajbolje sažet u odgovoru jednog od ispitanika: “mi ne skrivamo informacije od javnosti, ali one isto tako nisu ni javne”.⁴⁹

Putem ankete moglo se zaključiti da ispitanici pridaju važnost vrednovanju, samo ne u mjeri očekivanoj s obzirom na količinu teorija na tu temu. Također, arhivisti ispitani u anketi djeluju pomalo nesigurno po pitanju donošenja odluka tijekom vrednovanja, ali dio ispitanika definitivno smatra da bi bilo najbolje odmah na početku provesti vrednovanje kvalitetno i dovoljno iscrpno kako se isto gradivo ne bi trebalo ponovno vrednovati u budućnosti. Smatraju da je ponovno vrednovanje koje često vodi izlučivanju problematično, zato što se u obzir moraju uzeti dodatni resursi kao i vrijeme i troškovi koji se moraju utrošiti za ponovno vrednovanje.⁵⁰ Craig završava analizu anketiranja naglašavanjem važnosti prikupljenih podataka unutar okvira neistraženog polja prakse vrednovanja, na temelju kojeg samostalno ne može izvući konkretne zaključke. Njena anketa pomogla je arhivističkoj zajednici da bolje sagleda problematiku vrednovanja u suvremenim uvjetima arhivistike (hiperprodukcija dokumentacije, tehnološki razvoj, dolazak korisnika u arhive), zbog čega upućuje na provođenje daljnjih istraživanja.⁵¹ Ono što se sa sigurnošću može reći jest da su arhivisti i dalje “obični ljudi” koji pokušavaju uskladiti svoj posao s interesima zajednice kojoj pripadaju. S

⁴⁹ Isto, str. 23-25

⁵⁰ Isto, str. 26

⁵¹ Isto, str. 26

jedne strane se upravo zbog toga ne može očekivati da će svi arhivisti obavljati posao vrednovanja na jednak način, pogotovo sudeći po količini raznolikih teorija koje se mogu provesti u praksu. Svaki arhivist može prihvatiti teoriju koja njemu najviše odgovara, što su pokazali rezultati provedene ankete. Očito najveći broj ispitanika i dalje smatra da je svaka vrsta gradiva (dokumentacije) posebna i da se ne može postupati jednako sa svim vrstama gradiva. Zbog toga je arhivistu potrebno znanje i vještina vrednovanja, što možda upućuje na empirističku dimenziju koja uporno izostaje u velikoj većini teoretskih postavki. No, zar ne čudi povratak schellenbergovskom iskustvenom arhivistu kao očitom mjerilu za provođenje kvalitetnog vrednovanja? Schellenbergova teorija prihvaćena je objeručke na početku, ali nije mogla opstati u praksi. Zašto bi se onda arhivisti vraćali na početak razvoja modernih teorija vrednovanja arhivskoga gradiva, ako su prisutne i druge teorije koje su prihvaćene s više oduševljenja od čistog oslanjanja na iskustvenost i “osjećaj za vrijednost”? S druge strane, rezultati ankete pokazali su kako (kanadski) arhivisti ne shvaćaju ozbiljno općeprihvaćenu ideju da “služe narodu” u stvaranju i čuvanju povijesti. Ponovno se u teoriji od arhivista očekuje jedno, dok se u praksi događa suprotno. Oni ispitanici koji i jesu bili za užu suradnju arhivista i korisnika (građana, naroda) i dalje nisu činili većinu ispitanika. U kojem smislu bi onda arhivist trebao moći provoditi tako važne odluke za svoju zajednicu kao što su odabiranje i izlučivanje gradiva, kada se on i dalje vodi vlastitim osjećajem za traženjem vrijednosti u gradivu, koji se očigledno i dalje oslanja na zastarjele metode vrednovanja (traženje informacijske i evidencijske vrijednosti)? Odnosno, zašto očekivati od arhivista da upravo on (i samo on) obavlja jednu mukotrpnu i važnu dužnost, kada mu za vratom diše ostatak zajednice u kojoj svaki pojedinac želi biti zapamćen kao i onaj drugi, u kojoj bi svi trebali biti jednako važni? Možda je Craig u pravu kada na kraju svoje analize iznosi zaključak kako je arhivist između prošlosti (tradicionalnih arhivističkih zadaća i metoda) i budućnosti (nove tehnologije, novi poslovi i metode) te da se razvoj arhivistike temelji na implementiranju starih i provjerenih metoda u novi okoliš.⁵²

3.2. Britanska praksa vrednovanja

Caroline Williams u svojoj analizi prakse vrednovanja u Ujedinjenom Kraljevstvu navodi kako je već dugi niz godina arhivistima dana “najvažnija” zadaća – vrednovanje kao odabir informacija koje će se koristiti u budućnosti kako bi reflektirale sadašnjost, tj. prošlost. Upravo zato što se često naglašava važnost navedene zadaće, arhivisti su pod velikim pritiskom. Pridavanje tolikog značaja jednoj od zadaća arhivista zaiskrilo je raspravu unutar arhivističke

⁵² Isto, str. 29

zajednice. Ta se rasprava ticala nekoliko pitanja: trebaju li arhivisti uopće vrednovati gradivo, a ako da, na koji način bi to trebali činiti, što bi trebali vrednovati i kako bi uopće trebali donijeti odluku o čuvanju jednog, a izlučivanju drugog gradiva.⁵³ Od 1960-ih ustaljeno je mišljenje da bi arhivisti trebali sudjelovati u dokumentiranju i vrednovanju arhivskoga gradiva pa se od tada bilježi porast teorija o vrednovanju, kao što su dokumentacijska strategija, makrovrednovanje, mikrovrednovanje, funkcionalna analiza te pragmatički pristup (tzv. Minnesota pristup).⁵⁴

Jedna od poteškoća pri određivanju stvarne važnosti vrednovanja u arhivistici leži u samoj terminologiji. Williams ističe različite međunarodne definicije i objašnjenja, među kojima vladaju određena odstupanja.⁵⁵ Ona nije jedina koja upućuje na tu problematiku: u domaćoj literaturi na terminološki problem upućuje i Davorin Eržišnik još 1995. godine u članku “Vrednovanje arhivskoga gradiva. Odnos između teorije i prakse”. Navodi dva slučaja definiranja pojma vrednovanja. U prvom slučaju radi se o sintagmi koja uključuje odabiranje i/ili izlučivanje, ovisno o javnom mnijenju, zbog čega vrednovanje može biti pozitivan pojam (odabiranje vrijednoga gradiva) ili negativan pojam (izlučivanje bezvrijednoga gradiva). U drugom slučaju vrednovanje obuhvaća dva pojma, a to su kategorizacija imatelja gradiva i izrada listi, koji zajedno čine i dalje nejasnu cjelinu vrednovanja.⁵⁶ Williams priznaje postojanje različitih stavova među arhivistima kada je riječ o upotrebi pojma ‘vrednovanje arhivskoga gradiva’ pa je istovremeno svjesna i različitog stava kojeg zauzimaju pojedini arhivisti kada se radi o provođenju vrednovanja. S obzirom da je terminološki vrednovanje teško određivo, uvijek se može govoriti o odnosu teorije i prakse: je li prvo nastala teorija vrednovanja koja se onda primijenila u praksi ili je teorija vrednovanja nastala zbog neujednačene prakse. U tom smislu postoje i ekstremnija definiranja vrednovanja i njegova značaja za arhivistiku i društvo u cjelini, iako najveći dio stavova pripada “zlatnoj sredini” koja shvaća važnost tog posla, a da pritom ne traga za savršenom i univerzalnom teorijom i/ili praksom.⁵⁷ Arhivisti koji pripadaju navedenoj “zlatnoj sredini” upravo su zbog prihvaćanja mogućnosti subjektivnosti u vrednovanju i stoga odustajanja od potrage za univerzalnom metodom vrednovanja, shvatili da

⁵³ Williams, C. “Studying Reality: The Application of Theory in an Aspect of UK Practice”. *Archivaria* 62 (2006), str. 82-83

⁵⁴ Isto, str. 83-84

⁵⁵ Isto, str. 79

⁵⁶ Eržišnik, D. “Vrednovanje arhivskoga gradiva. Odnos između teorije i prakse”. *Arhivski vjesnik* 38 (1995), str. 58-59

⁵⁷ Williams, C. “Studying Reality: The Application of Theory in an Aspect of UK Practice”. *Archivaria* 62 (2006), str. 80

su teorija i praksa dvije strane iste kovanice. Jedan takav pristup nalaže da se teorija mora stalno mijenjati kako bi bila korisna.⁵⁸

U daljnjoj analizi britanskog vrednovanja, Williams ukratko objašnjava teorije vrednovanja te gdje su i kako implementirane. Prva po redu je dokumentacijska strategija nastala 1970-ih, čija je ideja bila vrednovanje ukupne dokumentacije jednog stvaratelja kako bi se stvorila potpuna slika o njegovim zadaćama i aktivnostima. Radi se o analitičkoj metodi u četiri koraka, koja omogućuje stvaranje konteksta čitave dokumentacije. Predstavnici ove metode su Hans Booms, Helena Samuels i dr. Dokumentacijska strategija jedna je od metoda koja je obećavala dovoljno da se uvede u neke institucije, ali je doživjela neuspjeh zbog nejednake razine obrazovanja i znanja arhivista te zbog nemogućnosti uspostavljanja međuinstitucionalne komunikacije.⁵⁹ Nakon dokumentacijske strategije, Williams navodi makrovrednovanje kao teoriju poznatu za kanadske arhive, ali koja je uvedena u britanske arhive. Temelji se na ideji da arhivist treba odrediti društvenu vrijednost analizom (1) stvaratelja, (2) društveno-povijesnih procesa i (3) građana kako bi dokumentirao vezu građanina (društva) s državom (stvarateljem). Makrovrednovanje se, prema tome, vodi funkcionalnom analizom: određuje se važnost funkcija stvaratelja (državnih tijela), pri čemu se odabire dokumentacija koja podupire važnije funkcije, a izlučuje se dokumentacija koja ih ne podupire. Ova je teorija pozitivno prihvaćena, pogotovo od strane državnih tijela u zemljama kao što su Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija i Nizozemska.⁶⁰ Metoda koja je slična makrovrednovanju zbog vrednovanja većih cjelina gradiva jest pragmatična metoda, kojoj pribjegavaju arhivisti s manjkom resursa (prostora i vremena). Radi se o metodi koja se ne oslanja na teoriju, nego na stvaranje metode koja je u skladu s danim uvjetima, pri čemu je ideja sačuvati što bogatiji sadržaj u što manjoj količini gradiva. Teoretičari nisu oduševljeni ovim načinom rada, ali su je arhivisti (praktičari) prihvatili u nužnim situacijama. U Ujedinjenom Kraljevstvu teorija je naišla na neke pozitivne kritike, ali se istovremeno smatra teško izvedivom u svim uvjetima poslovanja.⁶¹ Za kraj Williams navodi tradicionalnu metodu vrednovanja arhivskoga gradiva koja se temelji na Schellenbergovoj ideji traženja evidencijske i informacijske vrijednosti, te na oslanjanju na “osjećaj za vrijednost”. Ovaj pristup nakon svih godina i dalje ima svoje poklonike, ali se arhivisti ne vode isključivo ovom metodom. Ako se

⁵⁸ Isto, str. 81-82

⁵⁹ Isto, str. 84-85

⁶⁰ Isto, str. 85-87

⁶¹ Isto, str. 87-88

usporede navedene metode vrednovanja, može se zaključiti da dokumentacijska strategija i makrovrednovanje naginju teoriji, a pragmatična metoda i schellenbergovska naginju praksi.⁶²

U svrhu analiziranja britanske prakse vrednovanja, a vođena idejom Barbare Craig i njene ankete među kanadskim arhivistima, Caroline Williams intervjuirala je deset britanskih arhivista kako bi također načela temu vrednovanja u praksi. Ispitanike je ispitala o važnosti vrednovanja u institucijama u kojima rade, postoje li smjernice za vrednovanje i ako da koliko su detaljne, do koje mjere teorija vrednovanja utječe na praksu, razini samostalnosti u provođenju vrednovanja i sl.⁶³

S obzirom na to da je literatura o vrednovanju puna ideja o njegovoj društvenoj, povijesnoj i drugoj važnosti, ispitanici su trebali odrediti svrhu vrednovanja. Ispitanici su se u odgovorima vodili praktičnošću samog posla, zbog čega su odgovori bili čuvanje maksimalne količine informacija u minimalnoj količini gradiva, odabiranje gradiva koje je od velike važnosti za instituciju u kojoj rade, olakšavanje dostupnosti gradiva istraživačima itd. Ni jedan ispitanik nije se bavio teorijskim idealima dokumentiranja društva i stvaranja reprezentativne slike nekog društva i povijesti u cjelini. Nadalje, ispostavilo se da nemaju svi arhivi određenu politiku vrednovanja, zato što većina smatra da bi ih ograničavale u njihovom poslu. Smatrali su da im najviše služi praktično znanje koje su stekli u radu s drugim kolegama i na tim poslovima. Unatoč tome, neki ispitanici priznali su da bi im ponekada bilo lakše kada bi mogli slijediti određene smjernice kako ne bi došlo do nasumičnog odabiranja zbog nesigurnosti, lošeg raspoloženja, neznanja i sl. Kada se navedeni podaci uzmu u obzir, očito je da se (britanski) arhivisti vode praksom više nego teorijom, zbog čega ne mogu odrediti naginjanje jednoj među ostalim teorijama. Unatoč tome, može se zaključiti da upravo zbog toga više naginju pragmatičnim teorijama, pogotovo zato što njihovi arhivi nemaju određene smjernice za provođenje vrednovanja. Primjerice, Međunarodni arhiv priklanja se makrovrednovanju, Sveučilište u Glasgou pragmatičnoj metodi, Sveučilište u Oxfordu funkcionalnoj analizi itd.⁶⁴ Prema svemu navedenom, u čemu leži problem? Zašto je odnos između teorije i prakse tako nategnut? S jedne strane možda ne postoji dovoljno dobra teorija koja bi se primijenila u praksi, a s druge strane arhivisti možda nisu ni upoznati s teorijama vrednovanja (pa ni ne znaju da ih provode u praksi). Možda su arhivisti puni predrasuda, pogotovo ako se uzme u obzir podatak

⁶² Isto, str. 88-89

⁶³ Isto, str. 90-91

⁶⁴ Isto, str. 91-94

Williamsove da je unatoč posebnosti svakog arhiva uvedena i međunarodno prihvaćena ISAD(G) norma za određivanje elemenata obavijesnih pomagala.⁶⁵

Williams zaključuje svoju analizu tezom da arhivisti kroz svoje obrazovanje stječu teorijsko znanje, koje primjenjuju u praktičnom radu s iskusnijim kolegama. Uz njih novopečeni arhivisti mogu izaći izvan teorijskih okvira literature i ući u pragmatični svijet arhivske struke. Ispitanici u anketi očito su dali do znanja da je praksa važnija od same teorije, zbog čega se može pretpostaviti da samo učenje teorije ne mora uroditi plodom.⁶⁶

⁶⁵ Isto, str. 95

⁶⁶ Isto, str. 98

Zaključak

Vrednovanje arhivskoga gradiva je, već više od stotinu godina, aktualna tema u arhivističkoj zajednici. U zadnjih nekoliko godina nije izdana veća količina cjelovitih članaka i radova koji se bave temom vrednovanja, ali se neovisno o tome i dalje može uočiti prisutnost tog pojma u raznim časopisima. Ono što za sobom ovo područje arhivistike povlači jest pomalo mistificirana uloga arhivista kao stvaratelja društvene povijesti i vrijednosti. Od arhivista se očekuje da istovremeno bude objektivni povjesničar, sociolog, politolog, psiholog i još mnogo toga, ali teoretičari isto tako nikada nisu naglasili jesu li takvog arhivista pronašli. Već u samo malom djeliću literature o vrednovanju očigledno je da bi arhivist trebao biti nadnaravno biće koje osluškuje želje i zahtjeve svojih sugrađana. Zar se teorija zaista svela na takve mitove?

Sudeći po anketama provedenima u Ujedinjenom Kraljevstvu i Kanadi, prosječni arhivist pridaje veću pozornost praksi nego teoriji. Znači li to da prosječan arhivist nije dovoljno načitan i obrazovan na samom polju vrednovanja? Ili to pak znači da su mu teorije poznate, ali da s njima ne želi imati veze dokle god mu ne pomažu u praksi? Odgovore na ta pitanja arhivistička zajednica neće dobiti zasigurno još neko vrijeme. Do tada bi sami teoretičari možda trebali odustati od stvaranja čiste teorije koja bi bila popularna i primjenjiva (u kolikoj-tolikoj mjeri) kao i Schellenbergova teza o osjećaju za vrijednost. Od osnovne škole do visokog obrazovanja učenicima i studentima uvijek se nameće stvaranje razlike između teorije i prakse, zbog čega se teoretičari ne bi trebali čuditi arhivistima što su priklonjeni ili jednom ili drugom. Zaista bi se moglo ponuditi više na polju pomirenja prakse i teorije. Jedno bez drugoga ne može, zašto ih onda razdvajati?

Prema svemu sudeći, budućnost vrednovanja arhivskoga gradiva ne može se odrediti. Terry Cook u svom članku predlaže podjelu funkcije vrednovanja s građanima kao četvrtu fazu razvoja arhivista vrednovatelja.⁶⁷ Hoće li se takav pomak dogoditi od presudne je važnosti, pogotovo ako se od arhivista očekuje da dokumentira društvo u cjelini najbolje što može. Možda bi društvo najbolje moglo odrediti što dokumentirati, a da arhivist pritom ima savjetodavnu ulogu i donosi konačnu odluku. Možda na taj način padne u vodu potraga za idealnim arhivistom, jenkinsonovskim čuvarom gradiva sa schellenbergovskim osjećajem za traženje društvene vrijednosti u gradivu. O svemu navedenom može se samo pretpostavljati, zato što su potrebne još godine istraživanja na ovom području, koje će u najboljem slučaju imati

⁶⁷ Cook, T. ““Mi smo ono što čuvamo; čuvamo ono što jesmo””: prošlost, sadašnjost i budućnost arhivističkog vrednovanja”. *Arhivski vjesnik* 56 (2013), str. 20

pozitivan ishod za arhivistiku u cjelini. U tom slučaju arhivistička zajednica može očekivati smanjenje tereta koji za sobom nosi posao vrednovanja, s obzirom na preveliki zadatak koji mu je zajednica zadala. Ipak se radi o čovjeku “od krvi i mesa” koji je sklon greškama i subjektivnosti, a koji zbog toga ne bi trebao osjećati grižnju savjest jer nije dobro dokumentirao društvo. Zar i sama zadaća “dokumentiranja društva u cjelini” nije previše za jednu osobu?

Literatura

1. Babić, S. "Makrovrednovanje: kanadska metoda funkcionalnog vrednovanja". *Arhivski vjesnik* 47, br. 1 (2004), str. 7-19 <https://hrcak.srce.hr/7220> (18.08.2018.)
2. Booms, H. "Überlieferungsbildung: Keeping Archives as a Social and Political Activity". *Archivaria* 33 (1991/92), str. 25-33 <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11796/12747> (18.08.2018.)
3. Cook, T. "Macroappraisal in Theory and Practice: Origins, Characteristics, and Implementation in Canada, 1950–2000". *Archival Science* 5 (2005), str. 101-161
4. Cook, T. "“Mi smo ono što čuvamo; čuvamo ono što jesmo”": prošlost, sadašnjost i budućnost arhivističkog vrednovanja". *Arhivski vjesnik* 56 (2013), str. 9-26 <https://hrcak.srce.hr/117257> (18.08.2018.)
5. Craig, B. "Doing Archival Appraisal in Canada. Results from a Postal Survey of Practitioners' Experiences, Practices, and Opinions". *Archivaria* 64 (2007), str. 1-45 <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/13145/14409> (18.08.2018.)
6. Eržišnik, D. "Vrednovanje arhivskoga gradiva. Odnos između teorije i prakse". *Arhivski vjesnik* 38 (1995), str. 57-62 <https://hrcak.srce.hr/65434> (20.08.2018.)
7. Hrvatski sabor. "Zakon o arhivskom gradivu i arhivima". *Narodne novine* 61/2018 (2018) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_61_1265.html (18.08.2018.)
8. Ivanović, J. "Koncepti provenijencije dokumenta u arhivskoj teoriji i njihov utjecaj na pojmove 'vrednovanje' i 'organizacija arhiva'". Disertacija. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti (2017) <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9238/> (18.08.2018.)
9. Kolanović, J. "Vrednovanje arhivskoga gradiva u teoriji i praksi". *Arhivski vjesnik* 38 (1995), str. 7-22 <https://hrcak.srce.hr/65432> (18.08.2018.)
10. Ministarstvo kulture. "Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskoga gradiva". *Narodne novine* 90/2002 (2002) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_07_90_1476.html (18.08.2018.)
11. Stapleton, R. "Jenkinson and Schellenberg: A Comparison". *Archivaria* 17 (1983/84), str. 75-85 <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/11021/11956> (18.08.2018.)
12. Tschan, R. "A Comparison of Jenkinson and Schellenberg on Appraisal". *The American Archivist* 65 (2002), str. 176-195 <http://americanarchivist.org/doi/pdf/10.17723/aarc.65.2.920w65g321770611> (18.08.2018.)

13. Williams, C. "Studying Reality: The Application of Theory in an Aspect of UK Practice".
Archivaria 62 (2006), str. 77-101
<https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12889/14120> (18.08.2018.)

SAŽETAK

U pregledu literature unutar arhivističke zajednice u zadnjih nekoliko desetaka godina, uvijek se iznova postavlja dvostruko pitanje: Što je vrednovanje arhivskog gradiva i kako ga provesti? Na prvi dio pitanja daje se odgovor određivanjem definicije samog vrednovanja, koja i dalje varira na međunarodnoj razini. Kao odgovor na drugi dio pitanja javljaju se razne teorije vrednovanja, kao što su one H. Jenkinsona, T. R. Schellenberga, T. Cooka i dr. Svaka od tih teorija vrednovanju arhivskog gradiva pristupa na drugačiji način, ovisno o samom autoru i njegovom viđenju arhiva kao baštinske institucije. Odgovor na postavljeno pitanje pokušavao se stoga naći u stvaranju teorijskih smjernica, koje će omogućiti “bezbolno” provođenje vrednovanja. Međutim, teorija se ne mora uvijek provesti u djelo, što je vidljivo upravo u arhivističkoj zajednici.

Na temelju anketa Barbare Craig i Caroline Williams autorica je pokušala ukazati na nesuglasice između teoretičara i samih arhivista koji provode vrednovanje. Dok se u teoriji vrednovanje smatra jednom od najvažnijih zadataka arhivista, u praksi vrednovanje često ima važnost samo za organizaciju u kojoj arhivist radi. Uz to se može uočiti nejednakost između teorije koju neke institucije provode “na papiru” i prakse koju provode sami arhivisti. Ono što su Craig i Williams zaključile jest da se arhivisti i dalje oslanjaju na vlastiti osjećaj za vrijednost, zbog čega im teorijske smjernice nisu ni potrebne. Prema tome, kolika je relevantnost teorijskih pristupa vrednovanja u samoj arhivskoj praksi?

Ključne riječi: vrednovanje arhivskoga gradiva, Hilary Jenkinson, Theodore Schellenberg, Hans Booms, makrovrednovanje, teorija u praksi, Barbara Craig, Caroline Williams

Archival Appraisal: Theory into Practice

SUMMARY

In the review of literature within the archival community in the last few decades, a twofold question is always raised: What is archival appraisal and how to implement it? The first part of the question gave the community a definition of the term ‘archival appraisal’, but the definition varies internationally. In response to the second part of the question there are various theories of appraisal, like those of H. Jenkinson, T. R. Schellenberg, T. Cook etc. Each of these theories has a different approach to appraisal, depending on the author and his vision of the archive as a cultural heritage institution. The theories try to outline guidelines, which will make the appraisal an easy process. However, the theory does not always have to be put into practice, which is abundantly clear in the archival community.

Based on the surveys conducted by Barbara Craig and Caroline Williams, the author of this thesis tried to point out the disagreement between theorists and practitioners when it comes to archival appraisal. In theory, appraisal is considered to be the prime archival task, but practice indicates that the importance of appraisal depends on institutional policies. In addition, an institution can claim to prefer one appraisal theory, when in reality the archivists carry out their own ideas. Craig and Williams both came to the conclusion that archivists still rely on their intuitive understanding of value, and consequently theories are no longer needed. Accordingly, is any theory at all relevant to the practice of archival appraisal?

Key words: archival appraisal, Hilary Jenkinson, Theodore Schellenberg, Hans Booms, macroappraisal, theory into practice, Barbara Craig, Caroline Williams